

Tomasz J. KOTLIŃSKI

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. B. Markiewicza w Jarosławiu

Sąd Obwodowy w Wadowicach. Jego prezydenci i radcy (1882–1899)

Celem niniejszego opracowania jest uzupełnienie stanu badań nad historią sądownictwa w Wadowicach. W roku 2009 wydana została książka *Wadowice. Siedem wieków historii*, w której znalazł się artykuł poświęcony początkom Sądu Obwodowego w Wadowicach¹. Wpisuje się on w nurt rosnącego zainteresowania dziejami polskiego sądownictwa w tym lokalnym wymiarze². Choć tekst ten jest bardzo wartościowy w swojej treści, w głównej mierze odnosi się do genezy ustanowienia oraz budowy wspomnianego Sądu. Jego autor jednak dość dowolnie podszedł do aktów prawnych dotyczących podstaw ustrojowych galicyjskiego sądownictwa, co doprowadziło do kilku nieścisłości³. Stąd też zamysłem opracowania jest próba uzupełnienia informacji na temat genezy utworzenia w Wadowicach Sądu Obwodowego. W związku z tym, że każdy sąd to nie tylko instytucja, ale też szereg osób go tworzący, w dalszej części przedstawiono sylwetki prezydentów wadowickiego trybunału pierwszej instancji i jego radców w okresie lat 1882-1899⁴. Pracę kończy tabela przedstawiająca osoby zajmujące urząd prezydenta lub radcy Sądu w Wadowicach⁵.

1 Zob. K. Meus, *Początki Sądu Obwodowego w Wadowicach w XIX w.*, w: *Wadowice. Siedem wieków historii*, red. T. Graff, Kraków 2009, s. 103–132.

2 Np. A. Bereza, *Historia Sądu Apelacyjnego w Lublinie*, Lublin 2010; M. Gosztyła, L. Lichołai, *Sąd Okręgowy w Przemyślu 1938-2008*, Przemyśl 2008; T. J. Kotliński, *Sądownictwo powszechne w Rzeszowie w latach 1855-1939*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, 2010, t. XXII, s. 25-33; idem, *C.K. Sąd Powiatowy i Obwodowy w Jarosławiu*, „Rocznik Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia”, 2014, t. XX, s. 149-158; G.M. Kowalski, *Zarys historii Sądu Apelacyjnego w Krakowie. Od zaborów po czasy współczesne*, w: *Świat, Europa, Mała Ojczyzna. Studia ofiarowane profesorowi Stanisławowi Grodzkiemu w 80-lecie urodzin*, Bielsko-Biała 2009, s. 481-490; S. Stępak, *Noty biograficzne urzędników tarnobrzeskiego sądu powiatowego do 1914 roku*, „Tarnobrzeskie Zeszyty Historyczne”, 2014, nr 40, s. 37-78; G. Zamoyski, *CK Sąd Powiatowy w Nowym Targu 1868-1914. Studium z dziejów sądownictwa galicyjskiego*, „Almanach Nowotarski”, 2005, s. 58-64.

3 Autor błędnie podaje, że w ramach reform przeprowadzonych na początku lat pięćdziesiątych XIX w. w Wadowicach został utworzony sąd kolejalny – sąd obwodowy oraz że kres jego działalności położyła ustawa z 1868 r., tworząca w Galicji sądy powiatowe. Błędne również jest założenie, że akt ten dawał możliwość reaktywowania sądu obwodowego, gdyż dotyczył on jedynie sądów powiatowych, z kolei zgodę na utworzenie nowego trybunału pierwszej instancji wydawał cesarz, a tym samym nie leżała ona w samodzielnej gestii ministra sprawiedliwości. Zob. K. Meus, *Początki Sądu Obwodowego w Wadowicach w XIX w.*, w: *Wadowice...*, op. cit., s. 107.

4 Ograniczenie biogramów do tylko tych prezydentów i radców, którzy rozpoczęli swoje urzędowanie w Wadowicach w XIX w., wynika z faktu, że po roku 1900 radcami wadowickiego trybunału mianowano jeszcze ok. kilkudziesięciu osób i przedstawienie sylwetek ich wszystkich przekraczałoby ramy opracowania.

5 Za podstawę przyjętego w tabeli okresu urzędowania uznano – tam, gdzie dało się to precyzyjnie określić – dzień mianowania lub przeniesienia. Wykaz ten, podobnie zresztą jak przedstawione w pracy biogramy, opracowane zostały na podstawie akt osobowych prezydentów i radców znajdujących się w Archiwum Narodowym w Krakowie, dziennika urzędowego Ministerstwa Sprawiedliwości oraz ogłoszeń zamieszczanych w wiedeńskiej i galicyjskiej gazecie urzędowej.

W ramach reform wymiaru sprawiedliwości przeprowadzonych w monarchii na początku lat pięćdziesiątych XIX w. zdecydowano się ostatecznie na utworzenie w Galicji dwóch okręgów apelacyjnych dla zachodniej i wschodniej części kraju, odpowiednio z siedzibami w Krakowie i Lwowie. W miastach tych ustanowiono wyższe sądy krajowe. Nadto w wybranych miastach powołano trybunały pierwszej instancji. W Galicji Zachodniej, obok Krakowa, gdzie trybunał ten otrzymał nazwę Sądu Krajowego, ustanowiono sądy obwodowe z siedzibami w Nowym Sączu, Rzeszowie i Tarnowie⁶. Ze względów finansowych nie zdecydowano się natomiast na utworzenie sądów najniższej instancji, powierzono wykonywanie zastrzeżonego im sądownictwa urzędom mieszanym. Dopiero w roku 1868 zdecydowano się na oddzielenie administracji od wymiaru sprawiedliwości i powołanie sądów powiatowych. Sąd taki został ustanowiony w Wadowicach. Po wprowadzeniu sądów powiatowych wiele miast Galicji podjęło starania o utworzenie w nich trybunałów pierwszej instancji. Istnienie sądu obwodowego w danym mieście wiązało się z prestiżem, ale też miało znaczenie praktyczne. Ustanowienie sądu zwiększało zatrudnienie, czyniło dla okolicznych mieszkańców łatwiejszym dostęp do wymiaru sprawiedliwości, czy też wpływało na rozwój gospodarczy miasta. Nie dziwi zatem, że również reprezentacja miasta Wadowice podjęła na początku lat siedemdziesiątych starania o powołanie w mieście sądu obwodowego. Działania wadowickiej gminy związane z uzyskaniem zgody na ustanowienie w mieście trybunału, a następnie budowa gmachu sądowego zostały bardzo dokładnie opisane we wspomnianym na wstępie opracowaniu⁷, a także w dokumencie z epoki⁸. Niemniej jednak sukces, jakim była zgoda cesarza na kreowanie w Wadowicach trybunału, był rezultatem działań nie tylko reprezentacji miejskiej, ale też władz krajowych, sądowych, powiatowych, ościennych gmin czy pojedynczych osób⁹. Stąd też w dalszej części przedstawiony zostanie zarys działań tych instytucji nad ustanowieniem w Wadowicach trybunału sądowego.

Najpewniej impulsem dla wadowickiej zwierzchności gminnej do podjęcia z końcem 1873 r. starań o utworzenie trybunału pierwszej instancji była podjęta przez Sejm Krajowy w grudniu tego roku uchwała. Sejm uznawał w niej potrzebę ustanowienia sądu obwodowego w każdym z byłych obwodów Galicji, ale za szczególnie pilną sprawę uznał kreowanie trybunałów w kilku miastach, do których w zachodniej części kraju zaliczył Wadowice¹⁰. Uchwała ta rozpoczęła pracę Wydziału Krajowego, który po zapoznaniu się ze stanowiskiem władz lokalnych i krakowskiej apelacji miał przedstawić swoją opinię. W sprawozdaniu przedstawionym Sejmowi w lutym 1875 r. Wydział

⁶ Zob. *Rozporządzenie ministra sprawiedliwości...*, „Gazeta Lwowska”, 1855, nr 158, s. 629.

⁷ K. Meus, *Początki Sądu Obwodowego w Wadowicach w XIX w.*, w: *Wadowice...*, *op. cit.*, s. 109–121.

⁸ Zob. *Budowa gmachu sądu*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2001, nr 6, s. 104–109.

⁹ Szczególne zasługi dla utworzenia trybunału pierwszej instancji w Wadowicach położył baron Józef Baum; zob. K. Meus, *Ojcowie założyciele nowoczesnych Wadowic cz. 1: Józef baron Baum Ritter von Appelshofen (1821-1883)*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2012, nr 15, s. 29-55.

¹⁰ *Sejm galicyjski*, „Dziennik Polski”, 1875, nr 291, s. 3.

uznał, że z uwagi na odległości, stosunki przemysłowe i handlowe zachodzi pilna potrzeba ustanowienia w okręgu Sądu Krajowego w Krakowie nowych trybunałów w Bochni i Wadowicach¹¹. Podobne stanowisko w swoim sprawozdaniu zawarła Komisja Prawnicza Sejmu¹². Jej zdaniem za ustanowieniem w Wadowicach trybunału przemawiało głównie położenie miasta. W przypadku bowiem jego kreowania mieszkańcy południowej i południowo-wschodniej części projektowanego okręgu sądowego mieliby tylko niewiele ponad 6 mil drogi¹³. Po przedłożeniu Wydziału Krajowego i sprawozdaniu Komisji Prawniczej Sejm Krajowy powrócił do sprawy utworzenia nowych trybunałów w maju 1875 r. Podjęta została wówczas uchwała, w której wyrażono potrzebę jak najrychlejszego powołania trybunału w Wadowicach, co miało choć w części zaradzić potrzebom sądownictwa zachodniej części kraju¹⁴.

Oczywiście działaniom władz krajowych towarzyszyły zabiegi reprezentacji Wadowic oraz ościennych gmin i powiatów. Gmina Wadowice wystosowała kilka petycji w sprawie utworzenia w mieście sądu obwodowego. Najpewniej pierwszą z nich była petycja złożona w połowie stycznia 1874 r. do Sejmu Krajowego¹⁵. W dokumencie tym reprezentacja gminna miasta Wadowice zwracała się do Sejmu o uznanie potrzeby jak najrychlejszego ustanowienia trybunału w mieście i w tym celu wystosowanie odpowiedniego przedłożenia do rządu wiedeńskiego¹⁶. W dokumencie wiele miejsca poświęcono porównaniom do planów utworzenia w okręgu Sądu Obwodowego w Stanisławowie nowego trybunału w Kołomyi. Zdaniem radnych, mimo pewnych różnic, także zachodnia część kraju potrzebowała nowego trybunału. Akcentowano bliskość granicy ze Śląskiem Austriackim, w którym to kraju funkcjonowały dwa trybunały pierwszej instancji. Oprócz petycji do Sejmu Krajowego reprezentacja Wadowic kierowała pisma do Wydziału Krajowego¹⁷.

W tworzenie Sądu Obwodowego w Wadowicach zaangażowali się również mieszkańcy byłego obwodu wadowickiego. W kwietniu 1874 r. do Ministerstwa Sprawiedliwości wysłana została petycja podpisana przez kilka tysięcy mieszkańców dawnego cyrkułu wadowickiego, którzy domagali się od rządu ustanowienia w Wadowicach sądu kolejalnego¹⁸. W połowie 1874 r.

11 *Sprawozdanie Wydziału Krajowego w sprawie ustanowienia nowych trybunałów I instancji w Zachodniej Galicyi, Alegat 4*, w: *Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Szóstej Sesyji Trzeciego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskim z r. 1875*, Lwów 1875, s. 5.

12 *Sprawozdanie Komisji Prawniczej w sprawie ustanowienia nowych trybunałów I instancji w Galicyi Zachodniej, Alegat 59*, w: *ibidem*, s. 4.

13 Zdaniem Komisji Prawniczej Sejmu okręg przyszłego trybunału w Wadowicach winien obejmować powiaty w Wadowicach, Myślenicach, Białej i Żywcu. Obejmowałby on zatem teren zamieszkały przez ponad 340 tysięcy mieszkańców, co gwarantować miało, że w grupie tej znajdują się odpowiednie osoby do pełnienia funkcji w sądzie przysięgłych, który tworzony był przy każdym trybunale pierwszej instancji. *Ibidem*.

14 *Posiedzenia sejmowe*, „Gazeta Narodowa”, 1875, nr 102, s. 1.

15 Zob. *Stenograficzne Sprawozdania z Czwartej Sesyji Trzeciego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskim w roku 1873–4*, Lwów 1874, s. 38.

16 Do Wysokiego Sejmu Królestw Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskim we Lwowie, Archiwum Narodowe w Krakowie, zespół: C. K. Sąd Krajowy Wyższy w Krakowie (dalej: ANKr., SKWK), sygn. 29/438/24.

17 Zob. Wysoki Wydział Krajowy, ANKr., SKWK, sygn. 29/438/24.

18 Petycja kilku tysięcy obywateli zamieszkałych w obwodzie wadowickim o zaprowadzenie sądu kolejalnego siedzibą w Wadowicach, ANKr., SKWK, sygn. 29/438/24.

wystosowano do resortu sprawiedliwości kolejne już pismo, w którym mieszkańcy ci domagali się utworzenia trybunału. W dokumencie tym, zaczynającym się od słów *Ludność wszystkich stanów obwodu wadowickiego*, pod którym znalazło się kilkadziesiąt nazwisk, domagano się utworzenia trybunału¹⁹. Argumentowano, że to właśnie za przyczyną niedostatecznej liczby sądów obwodowych w Galicji panuje powszechne w państwie przekonanie o złym stanie sądownictwa w tym kraju koronnym. Petycję w sprawie ustanowienia trybunału w Wadowicach wnosili też reprezentacje innych okolicznych miast, jak choćby Jordanowa²⁰. Należy przy tym wspomnieć, że w omawianym okresie Ministerstwo Sprawiedliwości popierało, co prawda, pomysł utworzenia w Galicji Zachodniej nowego trybunału, jednakże z siedzibą w Białej. I w tej sprawie reprezentacje byłego cyrkułu wadowickiego zabrały głos. W lipcu 1874 r. zwierzchność miasta Myślenic wystosowała do resortu sprawiedliwości pismo, w którym informowano o rozpowszechnianej w okolicy pogłosce o zamiarze utworzenia sądu kolegiального w Białej. Tym samym, jakby uprzedzając fakty, radni Myślenic sprzeciwiali się kreowaniu w tym mieście sądu obwodowego, co więcej – prosili ministra o poddanie ich właściwości Sądu Krajowego w Krakowie na wypadek powołania trybunału w Białej. Za optymalne rozwiązanie uznali jedynie oznaczenie siedziby nowego trybunału w Wadowicach²¹.

Zabiegi te przyniosły oczekiwany rezultat i cesarz 8 września 1876 r. zezwolił na utworzenie w Wadowicach trybunału pierwszej instancji²². Zgoda cesarza nie oznaczała przy tym automatycznego wykreowania nowego sądu, gdyż zachodziła przede wszystkim potrzeba przygotowania dla niego odpowiednich budynków, to zaś oznaczało konieczność podjęcia przez reprezentację miejską rozmów z resortem sprawiedliwości i władzami sądowymi na temat zasad finansowania budowy gmachów sądowych. Stąd też dopiero po finalizacji porozumień i faktycznym rozpoczęciu prac budowlanych minister sprawiedliwości wydał z końcem maja 1879 r. rozporządzenie o ustanowieniu w Wadowicach Sądu Obwodowego²³. Wznoszenie budynków sądowych zostało niemal w całości ukończone jeszcze w 1881 r. i w tym też roku przeniesiono do nich Sąd Powiatowy. Różne okoliczności, w tym epidemia tyfusu panująca w krakowskich aresztach i brak środków finansowych na utworzenie nowych posad, powodowały,

19 Wysokie ck Ministerium Sprawiedliwości, ANKr., SKWK, sygn. 29/438/24.

20 Prośba mieszkańców wiejskich z miasta Jordanowa w zachodniej Galicji o ustanowienie siedziby c. k. sądu kolegiального w mieście Wadowicach, ANKr., SKWK, sygn. 29/438/24.

21 *Wysokie c. k. Ministerstwo*, ANKr., SKWK, sygn. 29/438/24.

22 *Sprawozdanie komisji prawniczej o prośbach gmin miast Brzeżan, Stryja, Sanoka i Jasła wniesionych do L. 339, 418, 593 i 664 r. 1882 względem zaprowadzenia c. k. sądów obwodowych w tych miastach*, Alegat 99, w: *Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Piątej Sesji Czwartego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskim z r. 1882*, Lwów 1882, s. 1.

23 Rozporządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 27 maja 1879 r. dotyczące się ustanowienia Sądu Obwodowego Wadowickiego w królestwie galicyjsko-lodomeryjskim (*Dziennik Ustaw Państwa dla Królestw i Krajów w Radzie Państwa Reprezentowanych*, 1879, Nr 85).

że władze zwlekały z wyznaczeniem daty otwarcia Sądu Obwodowego²⁴. Dlatego termin otwarcia sądu wyznaczono ostatecznie dopiero na 1 maja 1882 r. Jako ciekawostkę można wspomnieć, że już na kilka dni przed formalnym otwarciem trybunału w mieście wyraźnie zwiększył się ruch. Jedna z gazet pisała, że dało się zauważyć przybywających do miasta nowych urzędników, którzy załadowanymi wozami przywozili meble. Szczególnie zainteresowane widokiem urzędników sądowych miały być wadowickie mieszcanki, a to z tej przyczyny, że wielu z nich było jeszcze kawalerami²⁵. Uroczyste otwarcie trybunału w Wadowicach odbyło się w obecności władz sądowych, krajowych oraz miejscowych. Choć zwracano uwagę na ogromne znaczenie tego wydarzenia, to jednak wskazywano przy tym liczne niedociągnięcia. Zaliczono do nich zbyt małą liczbę systematyzowanych posad oraz małą praktyczność wzniesionego takim trudem budynku sądowego²⁶. Pojawiały się także głosy, że nowy trybunał tylko w niewielkim stopniu odciąży w pracy Sąd Krajowy w Krakowie²⁷.

Formalnie otwarcie Sądu Obwodowego w Wadowicach poprzedzone zostało ustaleniem etatów jego urzędników i dokonaniem nominacji na te stanowiska. Etat obejmował przede wszystkim prezydenta, który kierował trybunałem i wykonywał nadzór nad podległymi sobie sądami powiatowymi i więzieniem sądowym²⁸. Nadto trybunał tworzyli w odpowiedniej liczbie urzędnicy sądowi²⁹, w tym radcy sądowi, którzy w wadowickim Sądzie Obwodowym zajęli sześć etatów.

W związku z tym, że przygotowanie otwarcia trybunału leżało w gestii jego prezydenta, obsada tego stanowiska dokonana została już w marcu 1882 r. Pierwszym prezydentem Sądu Obwodowego w Wadowicach został mianowany Jan Danecki. Urodził się w Wilamowicach w 1831 r. Gimnazjum ukończył w Bochni i bezpośrednio po nim wstąpił do seminarium w Tarnowie. Przebywał w nim jedynie rok, by następnie rozpocząć studia prawnicze na

24 *O trybunale wadowickim*, „Przegląd Sądowy i Administracyjny”, 1882, nr 2, s. 18.

25 *Sąd Obwodowy w Wadowicach*, „Urzędnik w połączeniu z Prawnikiem”, 1882, nr 10, s. 75.

26 Budynek nowego sądu, choć okazały, miał być mało funkcjonalny, znajdował się w nim bowiem nie tylko sąd, ale też więzienie i szpital więzienny, nadto obok biur prezydialnych zlokalizowano biuro zarządu więzienia, a jedna tylko sala rozpraw karnych zlokalizowana została od strony dziedzińca, ponadto nie była największych rozmiarów. Zob. *Wadowice dnia 7 maja*, „Przegląd Sądowy i Administracyjny”, 1882, nr 19, s. 155.

27 Przyczyną takiego stanu rzeczy miała być praktyka zawierania kontraktów cywilnych przez mieszkańców powiatów położonych blisko granicy ze Śląskiem Austriackim w taki sposób, by w razie sporu był on poddany pod właściwość Sądu Obwodowego w Cieszynie, który rozpatrywał sprawy szybciej i dokładniej od sądów galicyjskich. Zob. *Korespondencje*, „Przegląd Sądowy i Administracyjny”, 1881, nr 8, s. 66–67.

28 W więzieniach sądowych funkcjonujących przy trybunałach pierwszej instancji osadzano co do zasady inkwizytów oraz skazanych przez ten sąd więźniów na karę więzienia nieprzekraczającą roku.

29 W monarchii austriackiej omawianego okresu etat sądów tworzyli urzędnicy sędziowscy, zwani również konceptowymi, i urzędnicy kancelaryjni, których nazywano także manipulacyjnymi. Do pierwszej grupy należeli nie tylko sędziowie, ale też pomocnicy sędziów. Zgodnie z obowiązującymi przepisami pracę w sądownictwie zaczynało się od posad służby pomocniczej, do której zaliczano auskultantów, adiunktów sądowych oraz sekretarzy rady. Do sędziów zaliczano z kolei prezydentów, wiceprezydentów, radców trybunału, sędziów powiatowych i wotantów. Za wyjątkiem prezydentów i wiceprezydentów, których mianował cesarz, pozostała obsada posad sędziowskich leżała w gestii ministra sprawiedliwości. Nadto cesarz nadawał tytuł radcy wyższego sądu krajowego i tytuł radcy dworu lub tajnego radcy. Każdemu z tych tytułów sędziowskich odpowiadała przy tym odpowiednia klasa rangi służbowej, co z kolei przekładało się chociażby na wynagrodzenie i dodatki funkcyjne lub aktywalne.

Uniwersytecie Jagiellońskim. Ukończył je w 1856 r. i wstąpił do sędziowskiej służby przygotowawczej, którą odbywał w prezydium Wyższego Sądu Krajowego w Krakowie. Po kilku latach został adiunktem, a następnie zastępcą prokuratora państwa w Krakowie. Z chwilą oddzielenia sądownictwa od administracji i ustanowienia w Galicji sądów powiatowych minister sprawiedliwości mianował go sędzią w Kolbuszowej. Po pewnym czasie Danecki powrócił do Krakowa, by objąć tam urząd zastępcy nadprokuratora państwa. Po nominacji na radcę sądu krajowego otrzymał przydział do Sądu Obwodowego w Rzeszowie. Tutaj dostrzeżono jego pracowitość, co zaowocowało tym, że cesarz nadał mu Krzyż Kawalerski Orderu Franciszka Józefa. W 1875 r. Danecki na własną prośbę przeniósł się do Tarnowa. W 1881 r. otrzymał nominację na radcę apelacyjnego, ale formalnie nie objął tej posady wobec mianowania go prezydentem nowo utworzonego sądu w Wadowicach. Ukoronowaniem kariery było przyznanie mu w 1890 r. tytułu radcy dworu. Jan Danecki zmarł podczas przewodnictwa rozprawie 19 września 1891 r. W nekrologu prezydenta galicyjska gazeta urzędowa napisała, że zmarły odznaczał się zdolnościami, gorliwą pracą i prawością charakteru³⁰. Potwierdzeniem tego było niemal wzorowe prowadzenie przez niego spraw prezydialnych wadowickiego Sądu. Mimo kalectwa – wcześniej stracił wzrok na jedno oko, a na drugie widział bardzo słabo – prezydent osobiście podejmował się przewodnictwa wielu rozprawom karnym³¹. Często dokonywane przez niego wizytacje sądów w okręgu wadowickim doprowadzały tam do wysokiego poziomu orzecznictwa. Pośrednią zasługą prezydenta było doprowadzenie do otwarcia w 1891 r. Sądu Powiatowego w Zatorze³², której to chwili jednak już nie dożył. Prezydent cieszył się ogólnym szacunkiem i poważaniem. Dowodem na to był jego pogrzeb, w którym licznie wzięli udział mieszkańcy miasta i sędziowie, zaś na cmentarz w Wadowicach trumnę niosła miejscowa młodzież prawnicza.

Po śmierci prezydenta Daneckiego cesarz najwyższym postanowieniem z 6 grudnia 1891 r. mianował zwierzchnikiem wadowickiego trybunału urzędującego prokuratora państwa w Rzeszowie Wilibalda Prussniga. Nowy prezydent był obcokrajowcem, a swoją karierę w służbie sądowej rozpoczynał od posady adiunkta w Dąbrowie. W kolejnych latach pracował głównie w instytucjach prokuratury jako zastępca prokuratora państwa, a następnie nadprokuratora państwa w Krakowie. Wilibald Prussnig wadowickim trybunałem kierował do 9 kwietnia 1899 r., kiedy cesarz nadał mu tytuł radcy dworu i przeniósł na równorzędne stanowisko do Sądu Obwodowego w Brzeżanach³³. Tam urzędował do czerwca 1906 r., gdy przeszedł na własne żądanie w stan spoczynku, otrzymując przy tej okazji Krzyż Kawalerski Orderu Leopolda. Prezydent Prussnig

30 *Jan Danecki*, „Gazeta Lwowska”, 1891, nr 215, s. 4.

31 Tylko od stycznia 1891 r. do dnia swojej śmierci prezydent Danecki przewodniczył przeszło 300 sprawom karnym o zbrodnie, rozpoznawanym przed wadowickim Sądem Obwodowym, oraz kilkudziesięciu rozprawom przed sądem przysięgłych. Zob. *Jan Danecki*, „Prawnik”, 1891, nr 42, s. 332.

32 Zob. *Otwarcie Sądu Powiatowego w Zatorze*, „Prawnik”, 1891, nr 43, s. 341–342.

33 *Część urzędowa*, „Gazeta Lwowska”, 1899, nr 86, s. 1.

zmarł w styczniu 1909 r. w podwiedeńskiej miejscowości Baden w wieku 68 lat³⁴.

Następcą Wilibalda Prussniga cesarz mianował w czerwcu 1899 r. radcę krakowskiego Sądu Krajowego Józefa Kaisera³⁵. Okres jego prezydentury nie odznaczał się niczym wyjątkowym, ale w porównaniu z innymi galicyjskimi sędziami szczególnie interesująco przedstawiała się jego droga kariery zawodowej. Józef Kaiser urodził się 14 kwietnia 1849 r. w Stanisławowie. Nauki gimnazjalne pobierał we Lwowie, tam też na Uniwersytecie Franciszkańskim ukończył studia prawnicze i uzyskał doktorat. W 1870 r. przystąpił do odbywania praktyki w lwowskim Sądzie Krajowym, a już po roku otrzymał posadę auskultanta w Dyrekcji Policji we Lwowie³⁶. W 1872 r. przeniósł się do stolicy państwa i mianowano go koncepcistą przy tamtejszej Dyrekcji Policji. Po trzech latach zamieszkiwania w Wiedniu Keiser powrócił do Galicji i został adiunktem sądu w Horodence. W kolejnych latach pracował w Sądach Powiatowych w Drohobyczu i Glinianach. W 1883 r. został przeniesiony do służby w sekretariacie Najwyższego Trybunału Sądowego i Kasacyjnego w Wiedniu. Tam przebywał przez dwa lata, po czym Rząd Krajowy w Bośni i Hercegowinie obsadził go na stanowisku prowizorycznego radcy Sądu Obwodowego w Banja Luce. Przez trzyletni okres pobytu na Bałkanach Kaiser był zastępcą prokuratora państwa. Następnie wrócił do Galicji i objął naczelnictwo Sądu Powiatowego w Dynowie. W 1889 r. został radcą policyjnym w Krakowie, a po czterech latach minister sprawiedliwości mianował go radcą Sądu Krajowego w tym mieście. Pozostawał w nim do czasu objęcia prezydentury wadowickiego Sądu Obwodowego w czerwcu 1899 r. Sądem tym kierował do stycznia 1904 r., gdy odebrał nominację na radcę apelacyjnego. W czynnej służbie pozostawał do 1910 r. Po zakończeniu pierwszej wojny światowej Józef Kaiser zamieszkał we włoskiej miejscowości Zemet, gdzie najprawdopodobniej zmarł³⁷.

Obsadzenie pierwszych posad radców przy wadowickim trybunale nastąpiło 2 kwietnia 1882 r.³⁸ W tym dniu minister sprawiedliwości dokonał także nominacji na pozostałe posady urzędników sędziowskich, w tym personelu więziennego³⁹. Obsada utworzonych posad nowego trybunału potwierdziła jednak pojawiające się w prasie informacje o tym, że na posady te zostaną w dużej części przeniesieni sędziowie orzekający z Krakowa⁴⁰. Decyzja resortu, podyktowana bez wątplenia względami finansowymi, była krytykowana, gdyż w sposób zasadniczy nie prowadziła

34 *Kronika*, „Gazeta Lwowska”, 1909, nr 6, s. 3.

35 *Personalmnachrichten*, „Verordnungsblatt des k.k. Justizministeriums“, 1899, nr 29, s. 29.

36 T. J. Kotliński, *Zwierzchnicy sądownictwa galicyjskiego*, Warszawa 2013, s. 141.

37 Józef Kaiser, Archiwum Narodowe w Krakowie, zespół: Sąd Okręgowy w Krakowie (dalej: ANKr., SOK), sygn. 29/1989/14333.

38 *Amtlicher Cheil*, „Weiner Zeitung”, 1882, nr 77, s. 1.

39 Pierwszym zarządcą wadowickiego więzienia sądowego został mianowany Maksymilian Köhler, powołany na to stanowisko z posady kancelisty przy Sądzie Krajowym w Krakowie.

40 Zob. *Korespondencye*, „Przegląd Sądowy i Administracyjny”, 1881, nr 22, s. 182.

do zamierzonego celu, jakim było odciążenie w pracy krakowskiego trybunału. Przeniesienie kilku radców z Krakowa do Wadowic i niemianowanie w ich miejsce nowych powodowało obciążenie Sądu Krajowego, któremu ubyły trzy posady. Przy pierwszej obsadzie etatu radców trybunału w Wadowicach przeniesieni zostali bowiem z Krakowa radcy: Stanisław Szpor⁴¹ oraz Klemens Pawłowicz⁴² i sekretarz rady przy apelacji, ale posiadający już tytuł i charakter radcy sądu, Adolf Podwin⁴³. Nadto radcami sądu krajowego przy Sądzie Obwodowym w Wadowicach mianowani zostali: zastępca prokuratora państwa w Krakowie Jan Lipka⁴⁴, sędzia powiatowy w Wadowicach Karol Szurek⁴⁵, zaś ostatnią z kreowanych posad otrzymał radca Sądu Krajowego w Tarnowie Michał Krzczowski⁴⁶. Ten ostatni zresztą przeniesiony został do Wadowic na własne żądanie. O tym, że pierwsze mianowania miały charakter tymczasowy, może świadczyć choćby osoba Stanisława Szpora, który przebywał w Wadowicach tylko kilka miesięcy, a jego miejsce zajął Antoni Nowaczyński. Po roku odszedł też Klemens Pawłowicz, a jego miejsce zajął Bartłomiej

41 Stanisław Szpor urodził się w 1829 r. w Krakowie. Tutaj ukończył gimnazjum, a następnie studiował prawo w Krakowie i Wiedniu. Auskultantem został mianowany w styczniu 1857 r. Od października 1869 r. był sędzią przy Sądzie Powiatowym we Frysztaku, a po czterech latach przeniósł się do Dobczyc. Jako radca Sądu Krajowego orzekał w Krakowie. W 1882 r. przez okres kilku miesięcy pozostawał na etacie radców Sądu Obwodowego w Wadowicach. W grudniu 1886 r. cesarz mianował go radcą apelacyjnym, a w styczniu 1896 r. odznaczył tytułem radcy dworu. W stan spoczynku Szpor został przeniesiony na własne żądanie w roku następnym. Zmarł 30 XI 1906 r. we Lwowie. Zob. Stanisław Szpor, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14524.

42 Klemens Pawłowicz urodził się w 1831 r. w Stryju. Służbę w sądownictwie rozpoczął w 1857 r. Radcą sądu krajowego dla Krakowa mianowany został w październiku 1873 r. Z tej posady w kwietniu 1882 r. przeniesiony został do Wadowic, gdzie orzekał do maja następnego roku. Po powrocie do Krakowa pracował w Sądzie Krajowym do czasu przejścia w 1898 r. w stan spoczynku. Zmarł 31 V 1913 r. Zob. Klemens Pawłowicz, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14449.

43 Adolf Podwin urodził się ok. 1837 r. Na temat przebiegu jego służby zachowało się niewiele informacji. Przed nominacją w 1882 r. na radcę w wadowickim Sądzie Obwodowym pełnił obowiązki sekretarza przy krakowskim Sądzie Krajowym. W Wadowicach pracował tylko kilka lat, po czym przeniósł się do Krakowa. W listopadzie 1888 r. cesarz mianował go prezydentem nowo utworzonego Sądu Obwodowego w Jaśle, którym kierował do przejścia w stan spoczynku w 1899 r. Zmarł w Krakowie 27 II 1904 r. Zob. Adolf Podwin, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/8403.

44 Jan Lipka urodził się w 1839 r. w Wadowicach. Ukończył studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim i w 1865 r. rozpoczął służbę w sądownictwie krajowym. W trzy lata później został adiunktem w trybunale w Tarnowie. W 1872 r. otrzymał nominację na prowizorycznego zastępcę prokuratora państwa w Krakowie. Z tej posady w 1882 r. przeszedł do pracy w Sądzie Obwodowym w Wadowicach, otrzymując przy tym tytuł radcy sądu krajowego. W marcu 1890 r. cesarz nadał mu tytuł radcy apelacyjnego i przeniósł do Wyższego Sądu Krajowego w Krakowie. W 1899 r. Lipka został radcą dworu przy wiedeńskim Najwyższym Trybunale Sądowym i Kasacyjnym. Zmarł w Krakowie 16 VI 1917 r. Zob. Jan Lipka, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14382.

45 Karol Szurek rozpoczął karierę w galicyjskim sądownictwie od posady adiunkta w Sądzie Powiatowym w Chrzanowie. Po nominacji na sędziego powiatowego został w lipcu 1881 r. przeniesiony z Milówka do Wadowic. Przy okazji otwarcia w tym mieście Sądu Obwodowego minister mianował go radcą sądu krajowego. W Wadowicach Szurek pozostawał do stycznia 1885 r., gdy na własną prośbę przeniesiono go do Krakowa. W cztery lata później został radcą apelacyjnym, a w lutym 1898 r. radcą dworu przy Najwyższym Trybunale Sądowym i Kasacyjnym w Wiedniu. Orzekał w nim do czasu przejścia w stan spoczynku w 1904 r. Za swoje zasługi został przez cesarza odznaczony Orderem Żelaznej Korony i Orderem Leopolda. Zmarł 3 VII 1911 r. w Krakowie. Zob. T. J. Kotliński, *Poczet sędziów krakowskich cz. XIV*, „Krakowskie Zeszyty Sądowe”, 2014, nr 3, s. 54–55.

46 Michał Krzczowski urodził się w 1833 r. w Świebodzinie. Do krajowej służby sądowej wstąpił na początku lat sześćdziesiątych XIX w. Przez kilka lat był adiunktem w Oświęcimiu, a w roku 1873 został sędzią powiatowym w Kętach. W marcu 1882 r. mianowano go radcą sądu krajowego i po miesiącu przeniesiono do trybunału w Wadowicach. W sądzie tym orzekał do kwietnia 1886 r., kiedy przeniósł się do Krakowa. W następnym roku otrzymał rangę radcy sądu wyższego. Michał Krzczowski orzekał do czasu przejścia w stan spoczynku w listopadzie 1898 r. Przy tej okazji od cesarza otrzymał tytuł i charakter radcy dworu. Zmarł 27 VI 1913 r. Zob. Michał Krzczowski, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14363.

Cholewka. Z kolei miejsce Karola Szurka zajął w styczniu 1885 r. Apoloniusz Hankiewicz⁴⁷. W następnych latach kolejno posady radców przy trybunale w Wadowicach były obsadzane przez: Juliana Tałasiewicza⁴⁸, Karola Górę, Jana Pawłowicza⁴⁹, Edwarda Seuchtera⁵⁰, Henryka Matusińskiego, Jana Wojnakiewicza⁵¹, Mieczysława Schötzela, Józefa Krzepelę⁵², Franciszka Sawickiego⁵³, Dionizego Pogorzelskiego⁵⁴ i Ludwika Miskyego⁵⁵.

Dla obsady personalnej wadowickiego Sądu Obwodowego istotne znaczenie miał koniec lat dziewięćdziesiątych XIX w., gdy w związku z wprowadzeniem w państwie nowych ustaw

47 Apoloniusz Hankiewicz urodził się w roku 1835 w powiecie zaleszczyckim. Ukończył studia prawnicze we Lwowie, a następnie służył w sądownictwie Księstwa Bukowiny. Przed wprowadzeniem w Galicji sądów powiatowych pracował w urzędach powiatowych w Pilźnie, a następnie we Frysztaku. W listopadzie 1874 r. otrzymał nominację na sędziego powiatowego w Andrychowie. Po pięciu latach spędzonych w tym mieście został na własną prośbę przeniesiony przez ministra do Sądu Powiatowego w Liskach, skąd w styczniu 1885 r. przeprowadził się do Wadowic, by tam objąć posadę radcy sądu krajowego. Przy wadowickim trybunale orzekał do listopada 1887 r., po czym został radcą Sądu Krajowego w Krakowie. Po trzech latach mianowano go radcą apelacyjnym. W lutym 1901 r. przeszedł w stan spoczynku i przy tej okazji cesarz nadał mu tytuł i charakter radcy dworu. Zmarł 4 VI 1915 r. w Brnie. Zob. Apoloniusz Hankiewicz, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14296.

48 Julian Tałasiewicz urodził się 14 II 1836 r. w Czudcu. Do gimnazjum uczęszczał w Rzeszowie oraz w Przemyślu, a studia prawnicze ukończył we Lwowie. W roku 1859 wstąpił do sądowej służby przygotowawczej w Sądzie Krajowym we Lwowie. Adiunktem sądowym mianowano go w 1868 r. i przydzielono do pracy w trybunale w Tarnowie. Sędzią powiatowym w Bochni został mianowany w 1876 r. i pozostawał na tym stanowisku do kwietnia 1882 r., kiedy objął stanowisko sekretarza rady w krakowskim Sądzie Krajowym. Po sześciu latach uzyskał tytuł radcy sądu krajowego i przydział do Sądu Obwodowego w Wadowicach. W mieście tym urzędował do sierpnia 1893 r., gdy cesarz mianował go prezydentem trybunału w Nowym Sączu. W tym samym roku Tałasiewicz otrzymał tytuł i charakter radcy apelacyjnego. W stan spoczynku przeszedł na własne żądanie w maju 1898 r. Zmarł 2 VII 1909 r. w Krakowie. Zob. Julian Tałasiewicz – prezydent, ANKr, SOK, sygn. 29/1989/8428; *Julian Tałasiewicz*, „Przegląd Prawa i Administracji”, 1909, s. 792.

49 Jan Pawłowicz urodził się w 1837 r. w Stryju. Studia ukończył na Uniwersytecie Franciszkańskim we Lwowie. Jako adiunkt służył w Andrychowie, zaś wraz z nominacją w 1879 r. na sędziego został przeniesiony do Sądu Powiatowego we Frysztaku. W kolejnych latach orzekał w Białej i Krzeszowicach. W listopadzie 1887 r. został radcą Sądu Krajowego w Wadowicach. W stan spoczynku został przeniesiony w sierpniu 1890 r. Zmarł 25 XI 1921 r. w Graboszycach. Zob. Jan Pawłowicz, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14448.

50 Edward Seuchter urodził się w 1838 r. w Sanoku. Do służby sądowej wstąpił w 1863 r. i przez kilka lat zajmował posadę aktuariusza sądowego. W roku 1868 przy okazji organizacji sądów powiatowych w Galicji minister sprawiedliwości mianował go adiunktem w Sądzie Powiatowym w Ślemieniu. Po dwóch latach przeniósł się do Sądu w Gorlicach, a w roku 1878 został sędzią powiatowym w Żywcu. Nominację na radcę Sądu Krajowego w Wadowicach otrzymał w listopadzie 1887 r. Przy trybunale tym orzekał do przejścia w stan spoczynku w październiku 1899 r. Następnie uzyskał wpis na listę adwokatów i zamieszkał w Starym Sączu, gdzie aktywnie działał w miejscowych strukturach Towarzystwa Szkoły Ludowej i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Zmarł w latach trzydziestych XX w. Zob. Edward Seuchter, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14502.

51 Jan Wojnakiewicz urodził się w 1843 r. w miejscowości Chorzelów. Do służby sądowej wstąpił w 1868 r. Większość swojej służby spędził w Krakowie, gdzie był adiunktem i sekretarzem rady w Sądzie Krajowym. W grudniu 1890 r. został radcą w Sądzie Obwodowym w Wadowicach, a w lipcu 1897 r. cesarz nadał mu tytuł radcy apelacyjnego. W krakowskim Wyższym Sądzie Krajowym orzekał do śmierci w 1906 r. Zob. Jan Wojnakiewicz, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14558.

52 Józef Krzepela rozpoczął służbę w sądownictwie krajowym w 1870 r. od posady auskultanta. Po dziewięciu latach został mianowany adiunktem w Chrzanowie, a w roku 1883 przeniósł się do Rzeszowa. W kolejnym roku został sędzią w Ulanowie, gdzie odpowiadał za prowadzenie ksiąg gruntowych, otrzymując za tę pracę uznanie resortowe. W grudniu 1890 r. minister sprawiedliwości mianował go radcą Sądu Krajowego w Wadowicach. Przy trybunale tym orzekał do kwietnia 1893 r., gdy przeniósł się do Krakowa. W 1898 r. cesarz nadał mu tytuł radcy apelacyjnego, w 1908 r. odznaczył go Orderem Żelaznej Korony trzeciej klasy. Zmarł 2 V 1909 r. Zob. Józef Krzepela, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14270.

53 Franciszek Sawicki urodził się w 1841 r. w Żywcu. Studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim. Adiunktem sądowym w Leżajsku mianowany został w 1871 r. W 1881 r. przeniesiono go do Sądu Krajowego w Krakowie i rok później otrzymał prawo głosu stanowczego w sprawach karnych. W grudniu 1883 r. został mianowany sędzią w Sądzie Powiatowym w Głogowie, a po dwóch latach przeniósł się na równorzędny urząd do Nowego Wiśnicza. Radcą sądu krajowego z przydziałem służbowym do Sądu Obwodowego w Wadowicach mianowano go w kwietniu 1892 r.

procesowych w ramach reformy kleinowskiej⁵⁶ nastąpiło powiększenie liczby etatów urzędników sędziowskich. Dzięki temu liczba radców w Sądzie Obwodowym w Wadowicach zwiększyła się o pięć nowych posad. W 1897 r. grono radców sądowych przy Sądzie Obwodowym powiększyło się o osoby Hieronima Błonarowicza⁵⁷, Władysława Chodorowskiego⁵⁸, Tadeusza Gutkowskiego, Michała Palucha i Adolfa Raczyńskiego. W kolejnym roku mianowano radcami sądu: Salomona Merza⁵⁹, Juliusza Homolacza⁶⁰. Kolejne znaczące zmiany w obsadzie etatów radców wadowickiego trybunału miały miejsce w 1899 r. W tym czasie przeniósł się do Brzeżan prezydent Wilibald Prussnig oraz odeszło ze służby na skutek przeniesienia lub przejścia w stan spoczynku kilku radców. Zwolnione w 1899 r. etaty radców sądu krajowego objął jeszcze we wrześniu tego samego

W trybunale tym orzekał do czasu przejścia w stan spoczynku w lipcu 1899 r. Zmarł 24 X 1906 r. w Nowym Wiśniczu. Zob. Franciszek Sawicki, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14488.

54 Dionizy Pogorzelski urodził się 27 I 1848 r. w Krakowie. W rodzinnym mieście ukończył studia i uzyskał doktorat. Do służby sądowej wstąpił w 1872 r. W listopadzie 1876 r. został adiunktem w Białej. W kolejnych latach pracował w Rzeszowie i Wadowicach, a w roku 1885 został zastępcą prokuratora państwa w Tarnowie. Stąd w 1892 r. przeniesiono go do trybunału w Wadowicach, gdzie objął obowiązki radcy sądu krajowego. Po czterech latach powrócił do Krakowa. W 1903 r. mianowano go wiceprezydentem Sądu Krajowego i kierownikiem sądu karnego. W 1907 r. cesarz nadał mu tytuł radcy dworu. Kierował krakowskim sądem karnym do przejścia w stan spoczynku w 1911 r. Zmarł 13 I 1924 r. Zob. Dionizy Pogorzelski, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14462.

55 Ludwik Misky urodził się w 1847 r. Ukończył studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim i w roku 1871 rozpoczął praktykę w sądownictwie krajowym. W 1875 r. otrzymał nominację na adiunkta w Sądzie Powiatowym w Strzyżowie, a po roku przeniósł się do Sądu Obwodowego w Nowym Sączu, gdzie niedługo uzyskał stanowczy głos w sprawach cywilnych. W 1886 r. mianowano go sędzią dla Limanowej. Na tej posadzie zajmował się prowadzeniem ksiąg gruntowych, za co zyskał uznanie ministra sprawiedliwości. W czerwcu 1893 r. mianowano go radcą w Sądzie Obwodowym w Wadowicach, w którym pracował do września 1899 r., kiedy przeniósł się do Krakowa. W kolejnych latach awansował na radcę apelacyjnego, a w 1909 r. przy okazji przejścia w stan spoczynku odebrał tytuł radcy dworu. Zmarł w Krakowie 13 VIII 1915 r. Zob. Ludwik Misky, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14417.

56 Nazwa reformy obejmującej wprowadzenie w Austrii nowej procedury cywilnej i innych ustaw procesowych pochodzi od nazwiska jej głównego autora prof. Franciszka Kleina.

57 Hieronim Błonarowicz urodził się 16 XI 1858 r. w Nagyszollos. Pracę w krajowym sądownictwie rozpoczął w 1884 r. od stanowiska auskultanta w Krakowie. Po mianowaniu na adiunkta przeniesiony został do Sądu Powiatowego w Białej, a w roku 1896 minister sprawiedliwości mianował go zastępcą prokuratora państwa przy trybunale w Tarnowie. Już w następnym roku został radcą sądu krajowego w Sądzie Obwodowym w Wadowicach. Po trzech latach na własne żądanie przeniesiono go do Krakowa. Po kilku latach pracy w tym mieście i otrzymaniu tytułu radcy wyższego sądu krajowego wyjechał do Wiednia, gdzie jako radca dworu orzekał w Najwyższym Trybunale Sprawiedliwości. Po zakończeniu pierwszej wojny światowej został sędzią Sądu Najwyższego. Zmarł w Warszawie 31 X 1925 r. Zob. Hieronim Błonarowicz, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14216.

58 Władysław Chodorowski urodził się w 1849 r. w Kolbuszowej. Ukończył studia prawnicze w Krakowie. Do służby sądowej wstąpił w 1874 r. i po roku został mianowany auskultantem w Tarnowie. W 1880 r. został adiunktem w Wojniczu, a w 1892 r. sędzią przy Sądzie Powiatowym w Jordanowie. Przy okazji reformy sądownictwa cywilnego otrzymał we wrześniu 1897 r. nominację na radcę sądu krajowego w trybunale w Wadowicach. W stan spoczynku na własną prośbę został przeniesiony w lipcu 1906 r. i przy tej okazji cesarz nadał mu tytuł i charakter radcy wyższego sądu krajowego. Zmarł 9 II 1914 r. w Makowie. Zob. Władysław Chodorowski, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14232.

59 Salomon Merz urodził się 18 III 1846 r. Ukończył studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim i na tej uczelni uzyskał doktorat. Przez wiele lat pracował w tarnowskim trybunale, gdzie był adiunktem, a następnie sekretarzem rady. W 1898 r. został radcą sądu krajowego w Wadowicach i pozostawał w tym mieście do czasu przeniesienia w 1903 r. do Tarnowa. We wrześniu 1909 r. został radcą apelacyjnym. Orzekał w Sądzie Obwodowym w Tarnowie do wybuchu pierwszej wojny światowej. Był w tym czasie radnym miejskim i członkiem rady powiatowej. Zmarł w Tarnowie 15 XI 1918 r. Zob. Salomon Merz, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14411.

60 Juliusz Homolacz urodził się 1 I 1855 r. Do służby sądowej wstąpił w 1877 r. i wykonywał ją przy krakowskich sądach. Adiunktem mianowano go w Sądzie Powiatowym w Mielcu, zaś jako sędzią powiatowy orzekał w Gorlicach. W marcu 1898 r. minister nadał mu tytuł radcy sądu krajowego i przydzielił do trybunału w Wadowicach. W lutym 1901 r. przeniósł się do Sądu Krajowego w Krakowie. Tam też zmarł 22 XII 1904 r. Zob. Juliusz Homolacz, ANKr., SOK, sygn. 29/1989/14309.

roku sekretarz Sądu w Wieliczce dr Józef Grzebczyk⁶¹. Zastąpił on na tej posadzie najpewniej Ludwika Miskyego. Grzebczyk orzekał w wadowickim Sądzie do marca 1902 r., kiedy z uwagi na poważną chorobę psychiczną został przeniesiony w stan spoczynku, a w dwa lata później sąd uznał go za umyślowo chorego i wyznaczył mu kuratora. Po roku 1899, do przejścia sądownictwa w zarząd państwa polskiego, w wadowickim trybunale orzekało jeszcze kilkunastu radców, jednakże z uwagi na ramy opracowania ich osoby nie zostały przypomniane.

Na zakończenie warto jeszcze wspomnieć, że otwarcie w 1882 r. w Wadowicach Sądu Obwodowego spowodowało wzrost liczby zamieszkałych w tym mieście prawników, i to nie tylko sędziów, ale też adwokatów. To właśnie oni przy inicjatywie prezydenta Daneckiego założyli ok. roku 1888 pierwsze w mieście stowarzyszenie zawodowe prawników, które otrzymało nazwę Towarzystwa Prawniczego. Aktywność Towarzystwa wzrosła po dokonanych w lutym 1889 r. wyborze na stanowisko prezesa radcy wadowickiego trybunału – Juliana Tałasiewicza. Podjęto wówczas decyzję o stałym organizowaniu miesięcznych zebrań naukowych, na których – obok odczytów⁶² – miano dyskutować nad stałymi porządkami obrad⁶³. Wysoki poziom prezentowanych odczytów i wzrost znaczenia zrzeszenia w krajowym środowisku prawniczym spowodowały, że w roku 1890 Wydział Krajowy we Lwowie zwrócił się do niego o wydanie opinii prawnej w sprawie projektowanych zmian w postępowaniu spadkowym i sierocym⁶⁴. Systematycznie rosła też liczba członków stowarzyszenia, których w 1891 r. było już 71⁶⁵.

Podsumowując, można bez wątplenia przyjąć, że ustanowienie w Wadowicach trybunału pierwszej instancji przyczyniło się do rozwoju miasta i wzrostu jego znaczenia w regionie. Sąd stworzył nowe miejsca pracy, doprowadził do wzrostu liczby mieszkańców Wadowic, a to z kolei przełożyło się na urbanizację miasta. Przybywające z całego okręgu sądowego do trybunału Wadowic strony sprzyjały rozwojowi miejscowych stosunków gospodarczych i handlowych. Wydaje się, że równie ważnym aspektem związanym z utworzeniem trybunału było umożliwienie mieszkańcom Wadowic brania bezpośredniego udziału w pracach wymiaru sprawiedliwości przez współtworzenie sądu przysięgłych. Od chwili otwarcia wadowickiego Sądu Obwodowego do końca XIX w. orzekało w nim w różnych odstępach czasu kilkunastu radców sądowych, którzy stanowili mieszczańską elitę intelektualną. Kilku z nich w przyszłości zostało zwierzchnikami sądów

61 *Część urzędowa*, „Gazeta Lwowska” 1899, nr 219, s. 1.

62 Na temat zagadnień poruszanych na odczytach zob. *Towarzystwo Prawnicze w Wadowicach*, „Prawnik”, 1889, nr 22, s. 199; *Towarzystwo Prawnicze w Wadowicach*, „Prawnik”, 1889, nr 35, s. 303; *Towarzystwo Prawnicze w Wadowicach*, „Prawnik”, 1889, nr 45, s. 387–388.

63 Porządek obrad zebrania obejmował przygotowywane przez czterech stałych referentów informacje na temat najnowszych ustaw państwowych i krajowych oraz projektów ustawodawczych i sprawozdania na temat nowych orzeczeń w sprawach karnych i cywilnych wydanych przez wiedeński Najwyższy Trybunał Sprawiedliwości. Zob. *Towarzystwo Prawnicze w Wadowicach*, „Prawnik”, 1889, nr 15, s. 140.

64 *Towarzystwo Prawnicze w Wadowicach*, „Prawnik”, 1890, nr 52, s. 414–415.

65 *Towarzystwo Prawnicze w Galicji*, „Prawnik”, 1891, nr 26, s. 186.

krajowych, radcami dworu przy wiedeńskim Najwyższym Trybunale Sądowym i Kasacyjnym, a jeden z nich nawet sędzią Sądu Najwyższego w Warszawie. Oni też współtworzyli Towarzystwo Prawnicze w Wadowicach oraz angażowali się w działalność innych istniejących w mieście instytucji społecznych, charytatywnych czy też kulturalnych.

Wykaz prezydentów i radców Sądu Obwodowego w Wadowicach w latach 1882-1899

Prezydenci/radcy Sądu Obwodowego w Wadowicach	Okres urzędowania w Sądzie Obwodowym w Wadowicach
Hieronim Błonarowicz	11 IX 1897–VII 1900
Władysław Chodorowski	11 IX 1897–27 VII 1906
Bartłomiej Cholewka	3 V 1883–VIII 1888
Jan Danecki	23 III 1882–19 IX 1891
Maurycy Gilewski	VIII 1888–brak danych
Karol Góra	IV 1887–I 1892
Józef Grzybczyk	IX 1899–III 1902
Tadeusz Gutkowski	11 IX 1897–XI 1906
Apoloniusz Hankiewicz	I 1885–2 XI 1887
Juliusz Homolacz	III 1898–II 1901
Józef Kaiser	24 VI 1899–9 I 1904
Michał Krzczowski	2 IV 1882–IV 1886
Józef Krzepela	2 XII 1890–4 VI 1893
Jan Lipka	2 IV 1882–6 III 1890
Henryk Matusiński	VI 1890–X 1892
Salomon Merz	VI 1898–VII 1903
Ludwik Misky	4 VI 1893–19 IX 1899
Antoni Nowaczyński	24 X 1882–2 XI 1887
Michał Paluch	11 IX 1897–30 I 1909
Jan Pawłowicz	2 XI 1887–23 VIII 1890
Klemens Pawłowicz	2 IV 1882–3 V 1883
Adolf Podwin	2 IV 1882–IV 1887
Dionizy Pogorzelski	1892–V 1896
Wilibald Prussnig	6 XII 1891–9 IV 1899
Adolf Raczyński	11 IX 1897–III 1905
Mieczysław Schötzel	brak danych
Franciszek Sawicki	1892–20 VII 1899
Edward Seuchter	2 XI 1887–23 X 1899
Stanisław Szpor	2 IV 1882–24 X 1882

Karol Szurek	2 IV 1882–I 1885
Julian Tałasiewicz	4 IV 1886–30 VIII 1893
Jan Wojnakiewicz	2 XII 1890–4 VII 1897

Bibliografia

Źródła

Archiwum Narodowe w Krakowie

Źródła drukowane

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Szóstej Sesyji Trzeciego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z r. 1875, Lwów 1875.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Piątej Sesyji Czwartego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z r. 1882, Lwów 1882.

Dziennik Ustaw Państwa dla Królestw i Krajów w Radzie Państwa Reprezentowanych, 1879.

Stenograficzne Sprawozdania z Czwartej Sesyji Trzeciego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem w roku 1873–4, Lwów 1874.

„Verordnungsblatt des k.k. Justizministeriums“

Prasa

„Dziennik Polski”

„Gazeta Lwowska”

„Gazeta Narodowa”

„Prawnik”

„Przegląd Prawa i Administracji”

„Przegląd Sądowy i Administracyjny”

„Weiner Zeitung”

Opracowania

Bereza A., *Historia Sądu Apelacyjnego w Lublinie*, Lublin 2010.

Budowa gmachu sądu, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2001, nr 6, s. 104–109.

Gosztyła M., Lichołai L., *Sąd Okręgowy w Przemyślu 1938-2008*, Przemyśl 2008.

Kotliński T. J., *Poczet sędziów krakowskich cz. XIV*, „Krakowskie Zeszyty Sądowe”, 2014, nr 3, s. 54–55.

Kotliński T. J., *C.K. Sąd Powiatowy i Obwodowy w Jarosławiu*, „Rocznik Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia”, 2014, t. XX, s. 149–158.

Kotliński T. J., *Sądownictwo powszechne w Rzeszowie w latach 1855-1939*, „Prace Historyczno-

Archiwalne”, 2010, t. XXII, s. 25–33.

Kotliński T. J., *Zwierzchnicy sądownictwa galicyjskiego*, Warszawa 2013.

Kowalski G. M., *Zarys historii Sądu Apelacyjnego w Krakowie. Od zaborów po czasy współczesne*, w: *Świat, Europa, Mała Ojczyzna. Studia ofiarowane profesorowi Stanisławowi Grodzkiemu w 80-lecie urodzin*, Bielsko-Biała 2009, s. 481–490.

Meus K., *Ojcowie założyciele nowoczesnych Wadowic cz. 1: Józef baron Baum Ritter von Appelshofen (1821-1883)*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2012, nr 15, s. 29–55.

Meus K., *Początki Sądu Obwodowego w Wadowicach w XIX w.*, w: *Wadowice. Siedem wieków historii*, red. T. Graff, Kraków 2009, s. 103–132.

Stępak S., *Noty biograficzne urzędników tarnobrzeskiego sądu powiatowego do 1914 roku*, „Tarnobrzeskie Zeszyty Historyczne”, 2014, nr 40, s. 37–78.

Zamoyski G., *CK Sąd Powiatowy w Nowym Targu 1868-1914. Studium z dziejów sądownictwa galicyjskiego*, „Almanach Nowotarski”, 2005, s. 58–64.

Summary

The Circuit Court of Wadowice.

The presidents and legal counsels of the Court (1882–1899)

The opening of Circuit Court in Wadowice took place in May 1882 and it constituted collective first tier tribunal for criminal and civil cases and appeal instance for decisions of District Courts. This compilation completes current state of research of the court. The creation of the tribunal in Wadowice was preempted by long-term efforts of numerous institutions and individuals. Apart municipal representation of Wadowice, the creation of circuit court was the subject of work in National Sejm in Lviv, with commitment of court and district authorities and representatives of neighboring communes. Consequently, the emperor Franz Josef granted the creation of circuit court in Wadowice. In the following years, the sources for financing court premises were searched for and the talks with Ministry of Justice and authorities of Kraków's Appeal Court were held. Upon its completion in 1879 by the ordinance of the Minister of Justice Wadowice was granted with new first tier tribunal. The grand opening, following ongoing construction period, took place three years later. With establishing of Circuit Court in Wadowice, the formerly filled court personnel followed. Foremost it consisted of judiciary and office workers. The compilation presents brief biographical notes of the Court Presidents and ruling Counselors at Law since the creation of the tribunal in 1899. In addition, The Law Society of Wadowice was mentioned, without doubt the creation of which followed the establishing of the Tribunal. It was the first professional association of lawyers.

Key words:

circuit court, judiciary, judges, law society

Słowa kluczowe:

Sąd Okręgowy, sądownictwo, sędziowie, Izba Adwokacka